

ILONA VAŠKEVIČIŪTĖ

Grupiniai kapai Žiemgaloje

Anotacija: straipsnyje analizuojami grupiniai kapai Žiemgaloje. Aiškinama jų prigimtis, kapai lyginami su kaimyninėse aukštaičių ir žemaičių gentyse randamais grupiniais kapais. Nustatyta, kad tokiuose kapuose palaidotieji – nelaimingų atsitikimų ar karinių konfliktų aukos. Daroma prielaida, kad mirusiųjų orientavimas į vieną ar skirtingas puses grupiniame kape susijęs su giminytės ryšiais: į vieną pusę orientuoti tik tos pačios šeimos nariai. Orientuoti į skirtingas puses, bet palaidoti viename kape, – kartu žuvę bendruomenės nariai. Nei kapų skaičiumi, nei laidojimo tradicija žiemgaliai nesiskyrė nuo savo kaimynų.

Annotation: the article describes collective graves in Semigallia and explains their nature. They are compared to the collective graves of the neighbouring tribes of aukštaičiai and žemaičiai. It was established that the dead people in such graves were the victims of accidents or military conflicts. It is presumed that orientation of the dead to the same or opposite direction in a collective grave is connected with family connections: only the members of the family were oriented in the same direction. The other members of the community killed and buried together in the same collective grave were orientated in the different direction. Semigallians did not differ from their neighbours both in the number of graves and burying tradition.

Darbo tikslas yra apžvelgti grupinius kapus Žiemgaloje, pabandyti išsiaiškinti šių kapų prigimtį, atlikti išsamesnę jų analizę, palyginti juos su kaimyninėse aukštaičių ir žemaičių gentyse randamais grupiniais kapais, aptarti jų bendrumus ir skirtumus.

Objektas: grupiniai laidojimai Žiemgaloje.

Metodai: aprašomasis, analitinis, lyginamasis. Lyginamajai analizei pasirinktos kaimyninės žemaičių ir aukštaičių bendruomenės. Tai daroma dėl dviejų priežasčių – šiose bendruomenėse egzistavo panašus laidojimo būdas, t. y. plokštiniai kapai, ir vyravo inhumacija, taigi šios bendruomenės yra artimiausi kaimynai tiek geografinė, tiek ir kultūros prasme.

Rezultatai: Žiemgaloje vyrauja individualūs kapai. Tik išskirtiniais atvejais vienoje duobėje laidojami 2, 3, 4 ir daugiau mirusiųjų. Tokių kapų atsiradimas sietinas su nelaimingais atsitikimais ar kariniais konfliktais. Grupiniai kapai su 6 ir 7 individais, datuojami VIII–IX a., aptikti Čunkanų-Drengerų ir Dvareliškių-Kriukų kapinyuose, rodo buvus karinių konfliktų tiek su kaimyninėmis gentimis, tiek ir su vikingais.

Pagrindiniai žodžiai: Žiemgala, grupinis kapas, šeimos nariai, laidojimo kryptis.

Key words: Semigallians, collective grave, family members, burying direction.

IVADAS

Laidojimo papročiai yra ta baltų dvasinės kultūros sritis, kuri leidžia mums atskirti vieną kultūrą ar gentį nuo kitos. Jau žalvario amžiuje Vakarų baltų kultūros žmonių laidojimo papročiai skyrėsi nuo Rytų baltų. Tokie pat ar net didesni skirtumai fiksuojami ir Senojo geležies amžiaus kultūrinėse srityse, ar jau vėliau susiformavusiose baltų gentyse – vienur vyrauja krema-

cija, kitur inhumacija, vieni laidoja mirusiuosius supildami jiems pomirtinį namą – pilkapį, kitur vyrauja plokštiniai kapinytai.

Laidojimo paminklai yra svarbūs šaltiniai, galintys atskleisti proistorės bendruomenių gyvenimą, papročius, parodyti socialinius ryšius ir net santykius tarp įvairių gyventojų grupių. Tokią galimybę mato dauguma archeologų, tyrusių senųjų bendruomenių paliktus kapus. Norvegų archeologė Grete Lillehammer studijoje, skirtoje Kvassheimo kapinyno analizei, rašo, kad „laidojimo papročių tyrimai yra pavyzdys, kaip gali susikalbėti praeitis su dabartimi, o laidosena daugeliu aspektų gražina į gyvą bendruomenę.“¹ Eugenijaus Jovaišos ir Liberto Klimkos straipsnyje, skirtame pasaulėžiūrai ir laidosenai apžvelgti, pažymima, kad „laidosena plačiau prasme yra tam tikro laikotarpio visuomenės gyvenimo reiškinių visuma“, „laidosena yra tam tikro laikotarpio etnosu tikėjimo, tradicijų, paprotinės ar valstybinės teisės suformuota visuomenės pažiūra, kuri nulemia kūno rengimo laidoti būdą; „namo“ – kapo – mirusiajam įrengimo formą ir pomirtinio gyvenimo viziją atitinkančias apeigas.“²

Tiriant baltų genčių kapynus, pastebėtas vienas bendras bruožas – pats kapas yra individualus, t. y. žmogus laidojamas vienas, atskiroje duobėje. Ir vis dėlto visoje baltų gyventojų teritorijoje randame ir grupinių kapų. Jų skaičius nedidelis – viename kapinyne aptinkame 3–6 tokius kapus. Dažniausiai kapuose laidota po 2 žmones, bet rasta kapų, kuriuose palaidoti 3–6 ar net 7 mirusieji.

Norėtusi, užbėgant į priekį, paminėti, kad tokių kapų, kai vienoje duobėje palaidoti du mirusieji, žinoma ir iš XVI–XVIII a. kapynų (Ažugiriai, Diktariai, Karmėlava, Pavirvytė, Tulpiakėmis, Šukioniai ir kt.)³. XVII a. II puse datuotame Kretingos kapinyne surastas kapas, kuriame palaidoti keturi mirusieji⁴. Dar viename šio kapinyno kape rasti aštuonių mirusiųjų palaikai. Kapas datuotas XVIII a. I ketvirčiu⁵. Tokių kapų buvimas viduramžiais sietinas su vykusiais karais (pastarasis kapas įvardytas karių kapu) ir jų pasekmėmis – su epidemijomis ir badu. Apie viduramžių kapus šiame straipsnyje nebus plačiau rašoma.

Nors, kaip jau buvo minėta, grupinių kapų randama beveik visuose bent kiek plačiau tyrinėtuose kapinyuose, bet apibendrinančio darbo, parašyto šia tema, nėra. Gal tik reikėtų išskirti latvių archeologo Vitoldo Muižnieko straipsnį „Neįprastai palaidoti mirusieji viduramžių kapinyuose Latvijoje“,⁶ kuriame yra ir skyrelis apie grupinius kapus. Autorius visus grupinius kapus išskiria į dvi grupes: dvigubus, kuriuose vienoje duobėje palaidoti 2 mirusieji, ir grupinius, kuriuose vienoje duobėje palaidoti daugiau nei du mirusieji. Pastaruosius vadina karo aukų, epidemijų ir bado pasekmių kapais.

Lietuvos archeologų darbuose apie dvigubus ar grupinius kapus rašyta tik bendrame kontekste, t. y. nagrinėjant įvairių laikotarpių ir atskirų kultūrų ar genčių laidoseną. Taip J. Puzinas yra paskelbęs Sargėnų kapinyno k. 65, Upytės k. 6 ir 7, užsiminęs apie kitus rastus dvigubus laidojimus⁷. Tiesa, komentuodamas Upytės k. 7, kuriame palaidotas vienas labai turtingas vyras, o kitas visai be jokių įkapių, J. Puzinas, remdamasis Petro Dusbur-

giečio kronikoje esančia žinia, įvardija šį kapą kaip aukštuomenės vyro ir jo tarno ar vergo⁹. Apie dvigubus kapus yra duomenų ir „Lietuvos archeologijos bruožuose“. Čia aprašytas Veršvų k. 304, Upytės k. 7, paminėti kiti dvigubi kapai⁹. Kiek išsamesni duomenys pateikti skelbiant konkrečių kapinynų medžiagą ar pačius kapus. Vitas Valatka, skelbdamas žemaitišką Maudžiorų kapinyno medžiagą, aprašo ir čia surastus 6 grupinius kapus¹⁰. Autorius pastebi, kad grupiniuose kapuose palaidotieji be karstų, su labai skurdžiomis įkapėmis arba visai be jų. Konstatuojama, kad čia palaidoti kartu mirę ar žuvę žmonės, kitos genties užpuolimo aukos¹¹. Eugenijus Jovaiša straipsnyje „Lauksvydų kapinynas“ aprašo grupinius kapus, kuriuose palaidoti 5 (k. 20) ir 3 (k. 21) mirusieji¹². Kapą su penkiais palaidotaisiais straipsnio autorius įvardija kaip „jaunuomenės kapą, atsiradusį po stichinės nelaimės“¹³. Vytauto Kazakevičiaus monografijoje „Plinkaigalio kapinynas“ yra skyrelis „Grupiniai kapai“¹⁴, kuriame pateikta šiame aukštaičių kapinyne rastų grupinių kapų analizė. Čia visi grupiniai kapai, kuriuose palaidoti 3–4 žmonės, vadinami šeiminiiais, o kadangi palaidotieji kapuose – vyrai su aiškiais smurto žymėmis, mirusieji įvardyti karinio konflikto aukomis¹⁵. To paties kapinyno grupinis kapas 162 paskelbtas ir atskiru straipsniu¹⁶. Grupinius kapus iš žemaitiškų Pagrybio ir Žvilių kapinynų yra apžvelgusi jų tyrinėtoja Laima Vaitkunskienė¹⁷. Ji visus grupinius kapus išskiria į: dvigubus, kur palaidoti du tos pačios lyties mirusieji arba suaugusysis ir vaikas; porinius, kur palaidoti du priešingos lyties asmenys; grupinius, kur palaidota daugiau nei du mirusieji. Plačiau šiuos kapus aptaria tos pačios knygos skyriuje „Šeimyninių ryšių atspindžiai“¹⁸. Čia autorė ypač didelį dėmesį skiria vyrų, palaidotų su vaikais, kapams. Kai kuriuos vaikų kapus, palaidotus su vyrais, traktuoja kaip buvusias aukas¹⁹. R. Volkaitė-Kulikauskienė dvigubus kapus yra aptarusi knygos „Lietuva valstybės priešaušriu“ skyriuje „Dvasinės kultūros apraiškos“²⁰. Autorė tris ar keturis palaidotus žmones vienoje duobėje, suguldytus viena kryptimi, įvardija šeimos kapais ir bando oponuoti L. Vaitkunskienės išsakytai minčiai dėl priešpriešinio mirusiųjų orientavimo, kuris, anot jos, atspindi lyčių opoziciją to meto žemdirbių bendruomenėje.

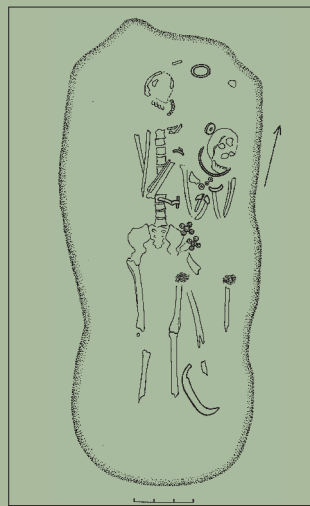
Apie grupinius kapus Dvareliškių-Kriukų kapinyne yra rašiusi ir šio straipsnio autorė, įvardydama juos karinio konflikto aukų (k. 24) ir vykdytojų (k. 23) kapais²¹.

Autorė grupinių kapų pagal palaidotų žmonių skaičių į atskiras grupes neišskirs. Grupinių kapų Žiemgalos teritorijoje rasta: Jauneikiuose, Linksmučiuose, Pamiškiuose, Dvareliškėse-Kriukuose, Katlakalne-Plavniekkalne, Zvardės-Grynertuose, Balių-Škerstainiuose, Čunkanuose-Drengeruose²². Didžiąją jų dalį sudaro kapai, kur palaidoti du mirusieji, dviejuose palaidota po 3 mirusiuosius (Čunkanai-Drengerai k. 472, 478) ir dviejuose (Čunkanų-Drengerų k. 351 ir Dvareliškių-Kriukų k. 24) palaidoti 6 ir 7 mirusieji.

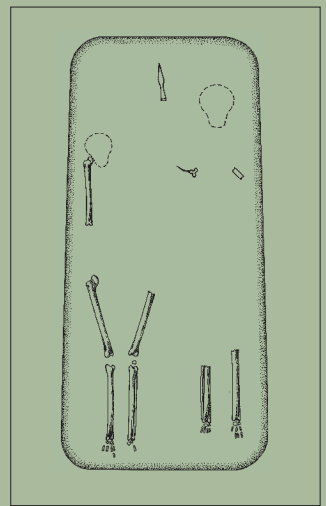
GRUPINIAI KAPAI

Žiemgala grupinių kapų skaičiumi beveik neišsiskiria iš savo artimiausių kaimynų. Per visą genties egzistavimo laikotarpį čia randame vienokių ar kitokių grupinių kapų.

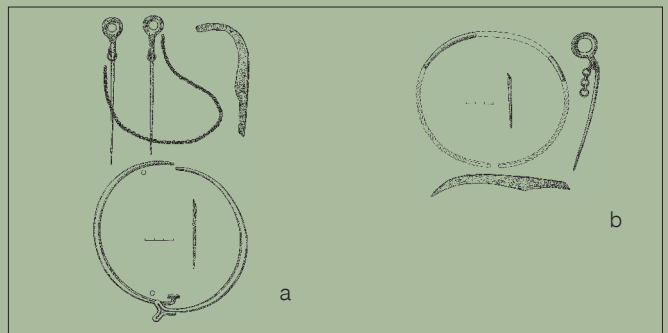
Pirmiausia apžvelgsime kapus, kuriuose mirusiųjų skaičius nedidelis – du ar trys mirusieji. Kapų, kuriuose palaidoti du mirusieji, – gausiausia. Šiuose kapuose laidota: vyras ir moteris (Jauneikiai k. 33, Balių-Škerstainiai k. 2, Čunkanai-Drengerai k. 342, 459, Zvardė-Grynertai k. 5–6), du vyrai (Dvareliškės-Kriukai k. 23, Katlakalnas-Plavniekkalnas k. 36–67), dvi moterys (Jauneikiai k. 119, Linksmučiai k. 56), du vaikai (Pamiškiai

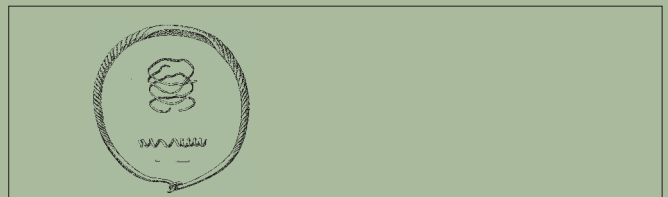
1 pav. Zvardė-Grynertai k. 5–6. (piešė I. Keršulytė)

2 pav. Jauneikiai k. 33. (piešė I. Keršulytė)

3 a, b pav. Linksmučiai, įkapės iš dvigubo k. 56. (piešė I. Keršulytė)

4 pav. Pamiškiai, įkapės iš dvigubo k. 37. (piešė I. Keršulytė)

5 pav. Čunkanai-Drengerai k. 351. (il. iš knygos Atgāzis M. Pētījumi Dreņģeru-Čūnkānu kapulauki un pārbaudes izrakumi Stelpes Berķu kapulaukā / Zinātniskās atskaites sesijas materiāli par arheologu 1990. un 1991. gada pētījumu rezultātiem. Rīga, 1992, pav. 6).

k. 37), vyras ir vaikas/moteris? (mergaitė 13–15 m.) (Čunkanai-Drengerai k. 342). Kapų, kuriuose palaidoti trys mirusieji, turime tik du. Juose palaidoti du suaugusieji mirusieji – vyras, moteris ir vaikas (Čunkanai-Drengerai k. 472 ir 478).

Pastebėta, kad kapuose, kuriuose palaidoti du mirusieji, jie dažniausiai orientuoti viena kryptimi (Jauneikiai, Linksmučiai, Pamiškiai). Jeigu kape laidoti skirtingų lyčių mirusieji, tai pasirenkama „vyriškoji“ kryptis²². Tačiau pastaruoju metu rasta ir tokių kapų, kuriuose mirusieji paguldyti priešingomis kryptimis. Taip Dvareliškių-Kriukų kapinyne dvigubame kape (k. 23) du vyrai palaidoti vienas kitam priešinga kryptimi, Čunkanų-Drengerų k. 342 vyras (20–25 m.) ir (13–15 m.) mergaitė palaidoti laikantis priešpriešinio mirusiųjų orientavimo tradicijų. Tokia pačia tvarka palaidoti mirusieji ir dvigubame Čunkanų-Drengerų kape 459, ir trigubame Čunkanų-Drengerų kape 478, kur vyras ir moteris palaidoti taip pat priešinga kryptimi, o vaikas (berniukas), paguldytas tarp mirusiųjų, orientuotas „vyriška“ kryptimi. Tačiau tame pačiame kapinyne rastame kitame trigubame kape (472) vyras, moteris ir vaikas, gulintis tarp jų, orientuoti viena kryptimi.

Be abejo, mirusiųjų orientavimas nėra atsitiktinis. Mirusiųjų vienokio ar kitokio orientavimo parinkimas turėjo aiškią prasmę, deja, mums šiandien sunkiai atsekama. Kai skirtingų lyčių mirusieji orientuoti viena „vyriška“ kryptimi, tai mums šis

1 lentelė. Grupiniai kapai Žiemgaloje

Kapinynas	Skaičius	Lytis	Kryptis	Įkapės	Datai-mas
Dvareliškės-Kriukai k. 23	2	V+V	180-360° ↑↓	--	VIII a.
Dvareliškės-Kriukai k. 24	7	VVMVVV	R-V ↑↑↓↑↑↑	---+---	VIII a.
Jauneikiai k. 33	2	M+V	PR 120° ↑↑	++	VIII–X a.
Jauneikiai k. 119	2	M+M	V ↑↑	--	VIII–XI a.
Jauneikiai k. 180–181	2	V+?	ŠR 55° ↑↑	--	VIII–IX a.
Linksmučiai k. 56	2	M+M	ŠV 320° ↑↑	++	VIII–X a.
Pamiškiai k. 37	2	Vk+Vk	PR 120° ↑↑	-+	VIII–XI a.
Baliai-Škerštainiai k. 2	2	M+V	Š ↑↑	++	X a.
Čunkanai-Drengerai k. 342	2	V+M(Vk)	ŠV PR ↑↓	++	IX a.
Čunkanai-Drengerai k. 351	6	VVMVVV	Š P ↓↑↑↑↑↑	+++++	VIII–IX a.
Čunkanai-Drengerai k. 459	2	V+M	PPV ŠŠR ↑↓	++	VIII a.
Čunkanai-Drengerai k. 472	3	V+M+Vk	349° ↑↑↑	+++	IX–X a.
Čunkanai-Drengerai k. 478	3	V+M+Vk	340-164-340 ↑↓↑	+++	IX–X a.
Katlakalnas-Plavniekkalnas k. 36–37	2	V+V	Š ↑↑	++	VI–VII a.
Zvardė-Grynertai k. 5–6	2	V+M	ŠŠV ↑↑	++	VI a.

Paaiškinimai:

↑ – rodyklė rodo, į kurią pusę orientuota mirusiojo galva.
V – vyras, M – moteris, Vk – vaikas.

„pasirinkimas“ buvo lyg ir aiškus, moteris tarsi „paklūsta“ vyrui. Aiškus orientavimo pasirinkimas ir ta pačia kryptimi palaidotų vienos lyties atstovų kapuose. Daugiau klausimų kyla, kai du tos pačios lyties atstovai palaidoti priešinga kryptimi arba du skirtingų lyčių atstovai taip pat palaidoti priešinga kryptimi. Tokius turime keturis kapus – Kriukų-Dvareliškių (k. 23) ir Čunkanų-Drengerų (k. 342, 459, 478) kapinyuose. Šie kapai kiek išsiskiria iš kitų grupinių kapų.

Dvareliškių-Kriukų kapinyne, kaip jau minėta, palaidoti du vyrai, suguldyti priešinga vienas kitam kryptimi. Šis kapas išsiskiria iš visų kitų kapų, rastų minėtame kapinyne, savo netradiciniu orientavimu: visi kapai šiame kapinyne orientuoti R–V kryptimi, o šis dvigubas kapas – Š–P kryptimi. Aptariant tokį netradicinį kapo orientavimą, būtina pažymėti, kad greta to kapo rastas grupinis 7 žmonių kapas, orientuotas įprasta šiam kapinynei V–R kryptimi, kuriame palaidoti ir smurtine mirtimi mirę žmonės. Peršasi logiška išvada, kad tame grupiniame kape palaidotieji galėtų būti karinio konflikto aukos, o palaidotieji dvigubame kape kaip tik yra tie, kurie ir sukėlė karinį konfliktą bendruomenėje, kitaip tariant, čia palaidoti svetimi tai bendruomenei žmonės, todėl jie ir guldyti „svetima“ šiai bendruomenei laidojimo kryptimi. Beje, tokį reiškinį, kai išskirtiniai bendruomenės nariai yra laidojami priešinga likusiai bendruomenei kryptimi, yra pastebėję ir kiti tyrinėtojai²³. „Svetimieji“ taip pat mirę smurtine mirtimi – vienam jų (30–40 m. vyrui) nustatyti dauginiai perimortaliniai kaukolės skliauto lūžiai, o kad tai įgudęs karys, rodo ir kitos traumos, pvz., sugijęs šėvikaulio lūžis²⁴. Kito vyro išlikę tik menki griaučių fragmentai. Kapas labai suardytas, jokių įkapių prie mirusiųjų nerasta. Aišku tik, kad abu mirusieji vyrai. Kodėl jie palaidoti priešinga kryptimi nei visi likę kapai, lyg ir išsiaiškintume. Dabar belieka atsakyti į klausimą, kodėl jie palaidoti vienas kitam priešinga kryptimi. Logiškiausias atsakymas būtų – šie vyrai, nors ir iš vienos bendruomenės (priešiškos Dvareliškių-Kriukų bendruomenei), bet nėra giminaičiai, arba apie jų „giminystės“ ryšius juos laidoję žmonės duomenų neturėjo, todėl ir palaidoti priešinga kryptimi. Taigi galime manyti, kad į vieną pusę laidoti tik artimi giminaičiai.

Čunkanų-Drengerų k. 342 priešinga kryptimi palaidoti vyras ir moteris. Vyras laidotas Š, moteris – P kryptimi. Nustačius šių žmonių biologinį amžių, paaiškėjo, kad vyras 20–25 metų, o moteris – tik 13–15 metų, ir vargu ar dėl savo jaunumo galėjo būti žmona. Vyras, sprendžiant iš įkapių, turėjo priklausyti bendruomenės aukštesniųjų sluoksniui (dvi ietys, peikena, siauraašmenis kirvis ir antkaklė), mergaitė palaidota su kauri karolių apvara ir žalvario įvijėlėmis²⁵. Taigi greičiausiai su vyru palaidota kartu mirusi ar žuvusi šeimynykštė, bet ne giminaitė ar žmona.

Analogiškas jau aprašytajam ir Čunkanų-Drengerų kapas 459. Čia vyras ir moteris palaidoti taip pat priešinga kryptimi, vyras orientuotas galva į P PV, moteris – į Š ŠR (priešingai nei kape Nr. 342, todėl kapas galėtų būti datuojamas VIII a. pr.). Kapas apardytas, įkapių išlikę tik menki fragmentai – prie vyro griaučių padėtas kirvis, prie moters išlikęs tik gintaro karoliukas. Dar vienas kapas, kur vyras ir moteris palaidoti viename kape, bet priešingomis kryptimis, rastas Čunkanų-Drengerų kapinyne, trigubame kape 478. Kape, kaip jau ne kartą minėta, palaidotas vyras, moteris ir vaikas, sprendžiant iš įkapių, – berniukas. Abu vyrai orientuoti galvomis į Š, o moteris į P. Vaikas paguldytas taip, kad galva remiasi į moters dešiniąją koją. Visi trys mirusieji palaidoti su gausiomis ir brangiomis įkapėmis – vyras su siauraašmeniu pentiniu kirviu, įmoviniu ietigaliu, peiliu, žiedu ir diržu, kurio likusi tik sagtis. Moteris – su žalvarine įvija,

buvusia prie mirusiosios galvos, prie dešinės rankos gulėjo geležinis peilis lenkta nugarėle ir yla, o šalia jų – du kryžiniai išplotomis plokštelėmis smeigtukai. Kairėje krūtinės pusėje rasti 2 fragmentai įvijinės apyrankės. Vaikas palaidotas su antkakle tordiruotu lankeliu užkeistais keturkampiais galais ir su užvertais ant lankelio 3 žiedais, turėjo vieną įvijinę apyrankę ir geležinį peiliuką. Tai, kad vaikas palaidotas su viena apyranke ir peiliuku, kuris, pasak šio kapo tyrėjo, yra plataus kovos peilio-kalavijo miniatiūra, kapas turėtų priklausyti berniukui²⁶. Kape palaidoti trys asmenys, kuriuos galima būtų pavadinti šeima. Visi trys lygūs ir socialiniu požiūriu. Lieka neaišku, kodėl moteris palaidota priešinga kryptimi. Greičiausiai ji ne šeimos narė. Tame pačiame kapinyne kitas trigubas kapas, kurį tikrai reikėtų įvardyti kaip šeiminių, orientuotas viena kryptimi. Žiūrint platesniu kontekstu, tokių „šeimyninių“ kapų turime ir daugiau. Šiuo požiūriu labai iškalbingi būtų Plinkaigalio kapinyne rasti grupiniai kapai. Kape 162 palaidota keturių asmenų nužudyta šeima. Visi orientuoti viena kryptimi, o kita, trijų asmenų šeima (k. 336–337), taip pat nužudyta, laidota jau ne viena kryptimi: vyras ir 10–11 metų mergaitė guldyti galvomis į vieną pusę, o moteris – į priešingą²⁷. Nors šis kapas tyrinėjimų autoriaus ir įvardytas šeimos kapu, tačiau jame esančios įkapės leidžia tuo suabejoti. Vyras ir mergaitė, kurie palaidoti viena kryptimi, turi ganėtina brangias įkapes – vyras palaidotas su sidabrine antkakle, dviem segėmis – sidabrine ir žalvarine, įmoviniu kirviu, peiliu ir sagtimi. Mergaitės galvą puošė įvijų apgalvis, ant rankų – įvijinės apyrankės. O štai moteris, palaidota priešinga kryptimi, turėjo tik žiedelį ir įvijėlę. Pirmų dviejų mirusiųjų įkapės aiškiai rodo, kad čia palaidoti aukštuomenės atstovai, o moteris galėjo ir neturėti giminystės ryšių su pirmais dviem. Palaidota kartu, nes greičiausiai, būdama šeimynykšte, kartu žuvo (kape palaidotos karinio konflikto aukos, vyrai tarp stuburo narelių rastas įstrigęs tribriaunis klajoklių strėlės antgalis). Taigi peršasi išvada, kad viename kape palaidoti kartu žuvę ar mirę žmonės, tačiau į vieną pusę orientuojami tik artimi giminės ar šeimos nariai. Toks paaiškinimas leistų suprasti ir logiškai pagrįsti, kodėl vienuose grupiniuose kapuose mirę orientuoti viena kryptimi, kituose – priešinga. Su tokiu reiškiniu, kada vienuose dvigubuose kapuose laidojama ta pačia kryptimi, o kituose priešinga, susiduriama visose bendruomenėse. Pvz., Plinkaigalio kapinyne yra ir vyrų, ir moterų, palaidotų ir ta pačia, ir priešinga kryptimi²⁸. Tokią pačią išvadą galime daryti apžvelgę ir Pagrybio bendruomenės grupinius kapus. Čia k. 165 palaidoti keturi asmenys – trys vyrai ir kūdikis, visi orientuoti viena kryptimi, įkapės menkos²⁹. Tame pat kapinyne surastas dviejų vaikų kapas 172, kur mirusieji orientuoti priešinga kryptimi³⁰. Maudžiorų kapinyne galime matyti tą patį – vienuose kapuose mirusieji laidoti viena kryptimi, kituose – priešinga³¹. Krinta į akis dar vienas reiškinytis – kapuose, kur mirusieji palaidoti viena kryptimi, griaučiai guli labai arti vieni kitų, mirusieji tarsi susiglaudę ar net „apsikabinę“. Tai pastebi ir tų kapų tyrėjai: Pagrybio k. 62 palaidoti vyras ir moteris, „atgręžti veidais vienas į kitą, susiėmę už rankų“³², Maudžioruose, k. 67, vaikai „susikibę rankomis“,³³ k. 97 – „kraštinio mirusiojo ranka gulėjo padėta ant kitų griaučių“, t. y. buvo tarsi juos apkabinusi,³⁴ k. 78–79 „ant vyro kairės rankos gulėjo moters griaučiai... jos plaštaka uždėta ant vyro krūtinės“,³⁵ Plinkaigalio k. 162 „suaugusieji tarsi susiglaudę kaktomis“³⁶. Vaikai paprastai laidoti labai arti mirusiojo arba net ant suaugusiojo mirusiojo. Pagrybio k. 165 kūdikio griaučiai aptikti paguldyti ant suaugusiojo griaučių žastikaulio,³⁷ tas pat pasakytina apie Čunkanų-Drengerų k. 478 palaidotą

vaiką. Dar vienas trigubas „šeimos“ kapas rastas Čunkanuose-Drengeruose (k. 472). Čia visi mirusieji orientuoti viena kryptimi, vaikas paguldytas tarp vyro ir moters, jų galvos aukštyje, arčiau moters. Įkapės rodo, kad visi individai gali būti to paties socialinio sluoksnio. Šiame kape greičiausiai palaidota šeima, dėl mums nežinomų priežasčių mirusi vienu metu.

Moters ir vyro, palaidotų ta pačia kryptimi, kapai rasti Balių-Škerstainių (k. 2) ir Zvardės-Grynertų (k. 5–6) kapinyuose. Balių-Škerstainių kape abu mirusieji palaidoti su turtingomis įkapėmis (prie vyro rastas kirvis, sagtis, pentinas, prie moters – gintaro karolis, kaplys), kapas apardytas, todėl sunku tiksliai pasakyti, kuriam iš mirusiųjų priklausė išskirtinės įkapės – svarstyklių dėžutė su svareliais ir kaulinė lazdelė su trimis skylutėmis (dūdele?). Daiktai rasti padėti tarp abiejų mirusiųjų. Gal jie ir simbolizuoja bendrą, t. y. „šeimyninį“, turą. Artimų giminaičių arba sutuoktinių kapu šį kapą įvardija ir jį atradęs archeologas Maris Atgazis³⁸.

Zvardės-Grynertų kapinyne abu mirusieji palaidoti ne tik į vieną pusę, bet ir labai arti vienas kito. Moters griaučiai guli ant kairės vyrų griaučių pusės. Kryžiniai smeigtukai rasti padėti abiejų griaučių juosmens srityje. Atrodo, kad mirusieji galėjo būti įvynioti į audeklą, kuris buvo susegtas smeigtukais. Tarp abiejų mirusiųjų kojų, kaip bendras turtas, guli padėtas ir dalgis. Kape palaidoti labai turtingi žmonės. Be jau minėtų įkapių, moteris turėjo sidabrinę antkaklę, apyrankę ir gintarinį verpstuką. Vyras palaidotas su geriamuoju ragu ir lankine žieduota sege. Šį kapą, matyt, taip pat reikėtų vadinti šeimos kapu (1 pav.). Kapas datuotas VI amžiumi³⁹.

Jauneikių kapinyne iš 467 kapų tik 3 kapai yra dvigubi. Visi jie rasti VIII–XI a. kapų rajone. Šių kapų išsamesnę analizę sunkina tai, kad visi kapai apardyti. K. 33 palaidoti vyras ir moteris (2 pav.), k. 119 dvi moteris ir k. 180–181 vyras ir kito mirusiojo lytis nenustatyta. Visuose kapuose mirusieji orientuoti viena kryptimi. Mirusiųjų griaučiai beveik neišlikę, įkapės išlikusios tik iš dalies, todėl išsamesnė šių kapų analizė beveik negalima.

Linksmučių kapinyne rastas tik vienas dvigubas kapas (k. 56), kuriame palaidotos dvi moteris. Vienos griaučiai išlikę geriau, kitos – apardyti, apie laidojimą sunku ką nors plačiau pasakyti, išskyrus tai, kad moteris palaidotos į vieną pusę. Išlikusios įkapės leidžia kalbėti apie tai, kad abi moteris buvo vienodai turtingos: abi su apgalviais ar kita galvos danga (išliko pažaliavusios kaukolės ir žalvario likučiai), su antkaklėmis – viena balneline, kita – sukeistais keturkampiais galais, žiediniais smeigtukais, yломis ir dalgeliu (3 pav.). Analogiškos įkapės ir ta pati laidojimo kryptis rodo esant dviejų vienodą statusą užimančių bendruomenės narių ir artimų giminaičių kapą. Beje, kapai, kuriuose palaidotos dvi moteris, yra bene rečiausi iš visų dvigubų kapų.

Katlakalno-Plavniekkalno kapinyne k. 36–37 palaidoti du vyrai, orientuoti viena š kryptimi. Kapo išsamesnę analizę sunkina tai, kad kapas rastas apardytas, išlikusi tik kojų sritis. Abu vyrai palaidoti su kirviais, peiliais, ietigaliu. Prie vieno jų, be ginklų, dar rasta ir papuošalu – segė, apyrankė. Tačiau dėl prasto išlikimo daryti išsamesnes išvadas sunku.

Pamiškių kapinyne rastas taip pat tik vienas dvigubas kapas (k. 37). Jame palaidoti du vaikai. Jie paguldyti vienas šalia kito, orientuoti viena kryptimi. Vaikai palaidoti ant nugaros, ištiestomis kojomis ir ant krūtinės sudėtomis rankomis. Vienas vaikas palaidotas be įkapių, kitas (gulintis dešinėje) su antkakle, kurios galai užsibaigia kabliuku ir kilpele, įvijine apyranke ir geležiniu smeigtuku (4 pav.).

Kapų, kuriuose palaidoti du vaikai, yra randama ir kitų genčių kapinyuose. Žemaitiškame Pagrybio kapinyne k. 177 rasti palaidoti du vaikai, orientuoti priešinga kryptimi. Šiame kape abiejų vaikų įkapės beveik identiškos – geležinis lazdelinis smeigtukas ir gintaro karoliukas, o prie vieno vaiko griaučių rastas dar ir žalvarinis kabliuko formos dirbiny⁴⁰. Žemaitiškame Žvilių kapinyne k. 76 ir 153–154, sprendžiant iš įkapių, palaidoti du berniukai, orientuoti viena kryptimi⁴¹. Du vaikai palaidoti ta pačia kryptimi, vienas be įkapių, o kitas tik su 2 gintaro karoliukais ir įvija, rasti aukštaitiškame Plinkaigalio kapinyne k. 66⁴². Nors tokie kapai nėra gausūs, bet Pamiškių kapas išsiskiria iš kitų tuo, kad jame vaikų socialinė padėtis labai skirtinga, nors laidojimo kryptis kalbėtų ir apie artimą giminybę. Atrodytų, kad čia palaidoti kartu žuvę artimi giminės, bet ne šeimos nariai. Vienas vaikų palaidotas su antkakle. Antkaklė yra socialinės ir turtinės išskirtinybės ženklas. Kapų su antkaklėmis Žiemgaloje nėra gausu. Su jomis laidota tik nuo 6 proc. iki 26 proc. mirusiųjų⁴³. Visi tyrinėtojai pripažįsta, kad su jomis laidoti toli gražu ne eiliniai bendruomenės nariai⁴⁴, o vaikas, palaidotas su antkakle, tai dar retesnis reiškinys. Kalbant apie dvigubus kapus, kuriuose palaidoti vaikai, krenta į akis dar vienas bruožas. Žiemgaloje patys dažniausi kapai yra tokie, kur vaikas palaidotas su suaugusia moterimi. Tuo tarpu Žemaitijoje – su suaugusiu vyru. Žiemgaloje prie tokių kapų galbūt galima būtų priskirti tik 342 kapą Čunkanuose-Drenguose, kuriame su vyru palaidota 13–15 metų paauglė. Žemaitiškame Pagrybio kapinyne rasta kapų, kuriuose suaugęs vyras palaidotas kartu su sudegintu vaiku. Jų tyrinėtoja L. Vaitkunsienė net iškėlė mintį, kad tokie vaikai galėtų būti aukos, kurių buvimui neprieštaravo ir baltų paprotinė teisė⁴⁵. L. Vaitkunsienės nuomone: „tendencija vaikus, greičiausiai berniukus, laidoti su vyrais ženklina vyro dominavimą ne tik bendruomenėje, bet ir šeimoje. Užgyventai nuosavybei, sukauptoms gėrybėms reikėjo paveldėtojo, įpėdinio. Galbūt vyrų laidojimas su vaikais reiškia, kad tokiais paveldėtojais bendruomenė laiko vaikus, kurių kilmė iš tėvo pusės neabejotina?“⁴⁶ Vis dėlto toks samprotavimas nėra visai aiškus. Kaip tėvo turtą gali paveldėti sūnus, jeigu jis paaukojamas ir laidojamas kartu su tėvu? O jeigu paaukotas yra „bet koks vaikas“, t. y. svetimas vaikas, tai ką jis gali turėti bendro su paveldėjimu?

Konkretesnes išvadas sunkina tai, kad daugumos dvigubuose kapuose palaidotų žmonių mirties priežastys nenustatytos. Todėl, remdamiesi turima medžiaga, galime daryti tik prielaidą, kad tai dėl neiškių priežasčių, bent dalis greičiausiai dėl nelaimingų atsitikimų, kartu mirę tos pačios bendruomenės nariai, o palaidotieji į vieną pusę artimi giminaičiai – šeimos nariai.

Grupiniai kapai, kuriuose palaidoti 6 ir 7 mirusieji, Žiemgaloje yra žinomi du, rasti Dvareliškėse-Kriukuose (k. 24) ir Čunkanuose-Drenguose (k. 351).

Dvareliškių-Kriukų kape rasti palaidoti 7 mirusieji – 6 vyrai ir 1 moteris. Penki mirusieji laidoti galvomis į R ir du – galvomis į V. Kapas rastas labai apardytas. Atlikus antropologinius tyrimus, paaiškėjo, kad čia palaidota tik viena moteris (griaučiai C), bet į V pusę orientuoti du mirusieji – minėta moteris ir 40–50 metų vyras E (jam nustatytos aiškios smurto žymės – nesugijęs perimortalinis dešinės kaktikaulio pusės lūžis)⁴⁷. Jeigu žiūrėtumėme į šiame kapinyne vyravusį mirusiųjų orientavimą, tai VII–VIII a. vyrai orientuojami galvomis į R, o moterys į V. Šiame kape moteris tarsi ir palaidota ta kryptimi, kaip ir priklausytų, tačiau vyro E laidojimas orientuojant jį galva į V iš pirmo žvilgsnio lyg ir neturi logiško paaiškinimo. Belieka manyti, kad jį sieja giminystės ryšys su moterimi. Kapas rastas VII–VIII a.

kapų rajone. Jo datavimą palengvina ir tai, kad ant vyro B šlaunikaulio apverstas gulėjo kryžinis smeigtukas. Greičiausiai jis guli ne pirminėje vietoje, o nustumtas nuo šalia esančios moters griaučių. Smeigtukas retas, kryžmų galuose turi išplotas plokšteles, o centre rombo plokstelę. Tokie smeigtukai datuoti VIII a.⁴⁸ Jeigu dvigubuose kapuose gali būti palaidoti kartu, bet nebūtinai smurtine mirtimi mirę žmonės, tai tokie grupiniai kapai yra, be jokios abejonės, karinių konfliktų aukos. Šis kapas ne išimtis, nes tą faktą aiškiai paliudija antropologų išvados: 40–50 metų vyrui E nustatytos aiškios smurto žymės – nesugijęs perimortalinis dešinės kaktikaulio pusės lūžis. Kitų palaidotųjų šiame kape griaučiai labai suardyti, dalis kaulų nurinkta nuo kapo sampilo. Jų būta ir su perimortaliniais lūžiais (du dešinės pusės šlaunikauliai, vienas – kairės).

Kitas grupinis kapas rastas Čunkanų-Drengerų kapinyne (5 pav.). Čia vienoje kapo duobėje rasti 6 mirusieji: 4 vyrai ir vaikas, laidoti galvomis į P ir viena moteris (griaučiai E) palaidota į Š. Vaikas guldytas prie dešiniojo vyro C šono. Moteris 16–18 m., vaikas 10–12 m., vyrai – 30–45 m. amžiaus. Vyrai A ir C (30–35 ir 40–45 m.) su aiškiais smurto – kirstinėmis žymėmis smilkinkaulyje ir pakauškaulyje⁴⁹. Beveik visi mirusieji palaidoti su įkapėmis – ietigaliais, kirviu, vaikas su antkakle, užsibaigiančia kabliuku ir kilpele, moteris – su žiedinių smeigtukų pora ir kapliu. Įkapių nerasta tik prie vieno dešiniame duobės šone gulintio vyro F. Tačiau šie griaučiai beveik visiškai suirę, išlikusios tik kojos. Šio kapo erdvinė orientacija nieko daugiau pasakyti negali. Čia, atrodo, mirusieji orientuoti, laikantis priešpriešinės vyrų ir moterų laidojimo tradicijos, kuri yra ypač būdinga žiemgaliams. Kapas datuotas VIII–IX a.

Šis Čunkanų-Drengerų kapas yra įdomus kitu aspektu. Atlikti antropologiniai tyrimai leido kiek daugiau sužinoti apie konflikto dalyvius. Palaidoti šiame kape žmonės priklauso šiaurinių žiemgalių antropologiniam tipui. X–XI a. šiame kapinyne archeologai randa palaidotus latgalius⁵⁰. Taigi šis kapas liudytų, kad konfliktas, kuris čia užfiksuotas VIII–IX a. sandūroje, galėjo kilti tarp latgalių, kurie veržėsi į svetimas žemes, ir žiemgalių. Labai tikėtina, kad tie patys latgaliai sukėlė neramumus ir Dvareliškių-Kriukų bendruomenėje. Abu šie žiemgalių laidojimo paminklai ne taip jau toli vienas nuo kito. Matuojant tiesia linija, juos skiria viso labo apie 30 km.

Be abejo, versijų apie konfliktuojančias puses gali būti ir daugiau. Viena jų – vikingai. Kad konfliktai kariniai, liudija tai, kad šiuose kapuose dauguma palaidotųjų – vyrai (Dvareliškių-Kriukų ir Čunkanų-Drengerų kapuose palaidota tik po 1 moterį). Laikotarpis VIII a. pab. – VIII / IX a. riba – vikingų ekspansijos į pietrytinį Baltijos jūros krantą pradžia (1 lentelė). Rašytiniai šaltiniai aiškiai kalba apie danų įsikūrimą rytinėse Baltijos jūros pakrantėse – prūsų ir žiemgalių žemėse⁵¹. Tą liudija ir skandinaviško importo radiniai rytinėje Žiemgaloje⁵². Tie patys šaltiniai mini ir karinius konfliktus tarp vikingų ir kuršių, sembų bei žiemgalių⁵³. Vis aiškiau tokie konfliktai fiksuojami ir archeologinėje medžiagoje. Tai ir išplėsti žiemgalių kapai⁵⁴, ir mirusieji su aiškiais smurto žymėmis. Yra žinoma, kad vikingai karinių žygių metu plėšė ne tik kuršių kaimus, bet ir organizuodavo žygius į tolimesnes vietas⁵⁵.

IŠVADOS

Žiemgaloje, kaip ir kitose baltų gentyse, kur paplitę plokštiniai kapinytai, vyrauja individualūs kapai. Tik išskirtiniais atvejais vienoje duobėje laidojami 2, 3, 4 ir daugiau mirusiųjų. Tokių kapų atsiradimas sietinas su nelaimingais atsitikimais ir, kaip rodo atlikti tyrimai, – su kariniais konfliktais. Pastebėta, kad grupiniuose

kapuose, nepaisant lyties ar amžiaus skirtumo tarp mirusiųjų, laidojama arba orientuojant mirusiuosius galvomis į vieną pusę, arba į priešingas. Atlikus išsamesnę tų kapų analizę, galima daryti prielaidą, kad į vieną pusę guldomi tik šeimos nariai. Jeigu laidojami kartu žuvę bendruomenės nariai, bet ne šeimos nariai, jie guldomi galvomis į priešingas puses. Žiemgala nei grupinių kapų skaičiumi, nei jų įranga, nei laidojimo tradicija nesiskiria nuo savo kaimynų žemaičių ir aukštaičių. Grupiniai kapai su 6 ir 7 individais, datuojami VIII–IX a., aptikti Čunkanų–Drengerų ir Dvareliškių–Kriukų kapinyuose, rodo buvus karinių konfliktų.

* Autorė dėkoja Latvijos istorijos institutui ir Latvijos nacionaliniam muziejui už leidimą panaudoti Latvijoje esančių Katlakalno–Plavniekkalno, Zvardės–Grynertų, Balų–Škerstainių, Čunkanų–Drengerų kapynų medžiagą.

¹ Lillehammer G. Dugd og grav. Stavanger, 1996, p. 127.

² Jovaiša E., Klimka L. Pasaulėžiūra ir laidosena. – Lietuva iki Mindaugo. Vilnius, 2003, p. 367.

³ Lietuvos archeologija (toliau LA). Vilnius, 1995, t. 11.

⁴ Kretingos muziejaus archeologinių tyrinėjimų apžvalga (1958–2008 m.). Kretinga, 2008, p. 13.

⁵ Ten pat.

⁶ Muižnieks V. Nepaprasti guldyti mirušie Latvijas vēsturisko laiku kapsētās. – Latvijas vēstures instituta žurnāls. Rīga, 2007, Nr. 1(62), p. 31–53.

⁷ Puzinas J. Naujausių proistorinių tyrinėjimų duomenys. – Senovė, t. 4, Kaunas, 1938, p. 219–220.

⁸ Ten pat, p. 220.

⁹ Kulikauskas P., Kulikauskienė R., Tautavičius A. Lietuvos archeologijos bruožai. Vilnius, 1961, p. 174–175.

¹⁰ Valatka V. Maudžiorų plokštinis kapinynas. – LA, t. 3, Vilnius, 1984, p. 9–10.

¹¹ Ten pat, p. 9.

¹² Jovaiša E. Lauksvėdų kapinynas. – Istorija, t. 24, Vilnius, 1984, p. 125, 136.

¹³ Ten pat, p. 127.

¹⁴ Kazakevičius V. Plinkaigalio kapinynas. – LA, t. 10, Vilnius, 1993, p. 32–41.

¹⁵ Ten pat, p. 33–34, 37, 39.

¹⁶ Казакивичюс В. Погребение с наконечником стрелы из могильника Плинкайгалис. – Советская археология, № 3, Москва, 1986, p. 238–243.

¹⁷ Vaitkunskienė L. Pagrybio kapinynas. – LA, t. 13, Vilnius, 1995, p. 69–70; Vaitkunskienė L. Žvilių kapinynas. – LA, t. 17, Vilnius, 1999, p. 108.

¹⁸ Vaitkunskienė L. Pagrybio kapinynas. – LA, t. 13, Vilnius, 1995, p. 166.

¹⁹ Ten pat.

²⁰ Volkaitė–Kulikauskienė R. Lietuva valstybės priešaušriu. Vilnius, 2001, p. 164.

²¹ Вaшквaвичюте И. Могильник Дварелишкес–Крюкай. – Raksti V = Satarptautiskās zinātniskās konferences “Zinātniskie lasījumi Ģ. Eliasa Jelgavas vēstures un mākslas muzejā” materiāli. Nr. V, Jelgava, 2008, p. 107–120; Vaškevičiūtė I. Karinio konflikto aukos Dvareliškių–Kriukų kapinyne. – Žiemgala. Istorijos ir kultūros žurnalas. 2010/1(25), p. 34–37.

²² Vaškevičiūtė I. Žiemgaliai V–XII amžiuje. Vilnius, 2004, p. 35.

²³ Jovaiša E. Dangus baltų gyvenime. – Lietuva iki Mindaugo. Vilnius, 2003, p. 364.

²⁴ Jankauskas R., Barkus A., Urbanavičius A. Preliminarūs 2006 m. archeologinių kasinėjimų antropologinės medžiagos tyrimų rezultatai. – Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2006 m. Vilnius, 2007, p. 522.

²⁵ Atgāzis M. Pētījumi Čunkānu–Dreņģeru kapulaukā un aizsardzības izrakumi Plūdoņu II apmetnē. – Zinātniskās atskaites sesijas materiāli par archeologu un etnogrāfu 1988. un 1989. gada pētījumu rezultātiem. Rīga, 1990, p. 35.

²⁶ Atgāzis M. Pārskats. Par 1994. Gada archeoloģiskajiem izrakumiem Dreņģeru–Čunkānu kapulaukā. 1996. Latvijas Vestures instituts archeologijas arhivs (toliau VIAA):855, p. 51–55.

²⁷ Kazakevičius V. Plinkaigalio kapinynas. – LA, t. 10, Vilnius, 1993, p. 33, 39.

²⁸ Ten pat, p. 32.

²⁹ Vaitkunskienė L. Pagrybio kapinynas. – LA, t. 13, Vilnius, 1995, p. 46.

³⁰ Ten pat, p. 47.

³¹ Valatka V. Maudžiorų plokštinis kapinynas. – LA, t. 3, Vilnius, 1984, p. 9.

³² Vaitkunskienė L. Pagrybio kapinynas. – LA, t. 13, Vilnius, 1995, p. 23.

³³ Valatka V. Maudžiorų plokštinis kapinynas. – LA, t. 3, Vilnius, 1984, p. 9.

³⁴ Ten pat.

³⁵ Ten pat.

³⁶ Kazakevičius V. Plinkaigalio kapinynas. – LA, t. 10, Vilnius, 1993, p. 153.

³⁷ Vaitkunskienė L. Pagrybio kapinynas. – LA, t. 13, Vilnius, 1995, p. 46.

³⁸ Atgāzis M. Pārskats. Par archeoloģiskajiem izrakumiem Dobeles Bālas–Šķērstaini senkapos un apmetnī 1979. gada. 1979. VIAA:412, p. 15.

³⁹ Šnore E. Jauni vidēja dzels laikmeta kapu atradumi Zemgale. – Senatne un māksla, šas. 3, 1937, p. 89.

⁴⁰ Vaitkunskienė L. Pagrybio kapinynas. – LA, t. 13, Vilnius, 1995, p. 48.

⁴¹ Vaitkunskienė L. Žvilių kapinynas. – LA, t. 17, Vilnius, 1999, p. 33.

⁴² Kazakevičius V. Plinkaigalio kapinynas. – LA, t. 10, Vilnius, 1993, p. 146.

⁴³ Vaškevičiūtė I. Žiemgaliai V–XII amžiuje. Vilnius, 2004, p. 60.

⁴⁴ Vaitkunskienė L. Socialinės nelygybės atspindžiai žemaičių laidojimo paminkluose (Žašino kapinynas, Šilalės r.) (X–XI a.). – Lietuvos istorijos metraštis. 1977 metai. Vilnius, 1978, p. 24

⁴⁵ Vaitkunskienė L. Pagrybio kapinynas. – LA, t. 13, Vilnius, 1995, p. 116.

⁴⁶ Vaitkunskienė L. Žvilių kapinynas. – LA, t. 17, Vilnius, 1999, p. 166.

⁴⁷ Jankauskas R., Barkus A., Urbanavičius A. Preliminarūs 2006 m. archeologinių kasinėjimų antropologinės medžiagos tyrimų rezultatai. – Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 2006 m. Vilnius, 2007, p. 522.

⁴⁸ Jērums N. Krustadatas dzelzs laikmetā Lielupes baseinā. – Raksti = Satarptautiskās zinātniskās konferences “Zinātniskie lasījumi Ģ. Eliasa Jelgavas vēstures un mākslas muzejā” materiāli. Nr. V, Jelgava, 2008, p. 62, 74.

⁴⁹ Atgāzis M. Pētījumi Dreņģeru–Čunkānu kapulauki un pārbaudes izrakumi Stelpes Berķu kapulaukā. – Zinātniskās atskaites sesijas materiāli par archeologu 1990. un 1991. gada pētījumu rezultātiem. Rīga, 1992, p. 26–28.

⁵⁰ Ten pat, p. 28.

⁵¹ Mickevičius A. Normanai ir baltai. Vilnius, 2004, p. 115.

⁵² Vasīļausks E. Jaunākie pētījumi Sidabrenes (Kalnjeles) archeoloģiskās pieminekļos. – Pētījumi zemgalu senatnē. Latvijas vēstures muzeja raksti. Nr. 10, Rīga, 2004, p. 115.

⁵³ Mickevičius A. Normanai ir baltai. Vilnius, 2004, p. 157.

⁵⁴ Вaшквaвичюте И. Могильник Дварелишкес–Крюкай. – Raksti V = Satarptautiskās zinātniskās konferences “Zinātniskie lasījumi Ģ. Eliasa Jelgavas vēstures un mākslas muzejā” materiāli. Nr. V, Jelgava, 2008, p. 107.

⁵⁵ Egilio saga. Vilnius, 1972, p. 118.

ARCHAEOLOGY. SCIENTIFIC RESEARCH WORK

Ilona Vaškevičiūtė

COLLECTIVE GRAVES IN SEMIGALLIA

Summary

The article describes collective graves in Semigallia (5th–12th centuries). As in other Baltic tribes, where flat burial is common, individual graves prevailed. The most part of them are graves in which two dead people were buried; in two graves three dead people were buried and in two graves 6 and 7 dead people – victims of a military conflict – were buried. It can be mentioned that such graves of the 17th and 18th centuries were also found. The article also describes the custom of orientation of the dead. It was noticed that in some graves the dead were oriented in the same direction and in other graves they were oriented in the opposite direction. After more exhaustive explanation it can be presumed that only the members of the family were laid down in the same direction. If members of the same community were buried together, they were laid down with their heads in the opposite direction.

Semigallian customs of burying and the number of collective graves do not differ from their neighbours – aukštaičiai (highlanders) and žemaičiai (lowlanders). Collective graves of the 8th and 9th centuries show that military conflicts were common and that they are connected with intertribal fights and Viking expansion to the eastern lands of the Baltic Sea.

Lietuvos istorijos institutas
Kražių g. 5, Vilnius LT-01108

Gauta 2010 09 05
Atiduota spausdinti 2010 11 05